

Aan de tand gevoeld

Redactionele bewerking van de op 12 maart jl. door prof.dr. P.J. Slootweg uitgesproken rede bij het aanvaarden van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Orale Pathologie aan de faculteit geneeskunde van de Rijksuniversiteit Utrecht vanwege de Stichting tot Bevordering van de Mondheilkunde te Utrecht.

Orale pathologie, omschreven als het onderdeel van de ziekteleer dat de bestudering inhoudt van zowel aandoeningen van gebitselementen, kaakbot, slijmvliezen en speekselklieren als van de veranderingen in deze weefsels en organen die een gevolg zijn van meer gegeneraliseerde kwalen, kan aan de Utrechtse universiteit bogen op een oude traditie die aanvangt in het begin van de negentiende eeuw. Door het werk van Haneveld, tot enkele jaren geleden als patholoog verbonden aan het Pathologisch Instituut, en van Van Wiggen, voorheen conservator van het Tandheelkundig Instituut, zijn we goed ingelicht over de wijze waarop het vakgebied in het Utrechtse vorm kreeg.

In de afgelopen decennia is het aandachtsgebied van de orale pathologie van de meer specifieke dentale en parodontale aandoeningen verschoven naar andere intra-orale structuren: kaakbot, speekselklieren en slijmvliezen. Deze mondiale tendens komt in Utrecht in versterkte mate naar voren, als na de opheffing van de subfaculteit tandheilkunde in Utrecht het onderwijs in de mondpathologie, vanouds gegeven binnen een tandheelkundig curriculum, wegvalt en het laboratorium voor de Pathologie van de Mondholte wordt ingelijfd in het Pathologisch Instituut, thans als Laboratoriumcentrum, afdeling Pathologie, onderdeel van het Academisch Ziekenhuis.

Als resultaat van deze ontwikkeling heeft de orale pathologie aan de Utrechtse universiteit zich getransformeerd van een in een zelfstandig laboratorium beoefende discipline naar een deelspecialisme binnen de brede bedding van de moederdiscipline pathologie. Enerzijds betekent dit dat de functie van een zelfstandige afdeling gericht op specifiek tandheelkundige problematiek is verloren gegaan, anderzijds is hiermee gewonnen dat het volledige arsenaal van de moderne pathologie benut kan worden voor vraagstellingen op het gebied van de mondpathologie.

De praktische uitwerking hiervan wil ik voor u illustreren aan de hand van een korte uiteenzetting over het plaveisel-celcarcinoom van het hoofd-halsgebied. Dit kwaadaardige gezwel ontstaat in de slijmvliezen die de oppervlaktebekleding vormen van mondholte, neusholte en neusbijholten, keel en strottehoofd. Overmatig alcoholgebruik en roken spelen een belangrijke rol bij het ontstaan van deze vorm van kanker. Alhoewel dit kwaadaardige gezwel in absolute aantallen weinig frequent voorkomt, in 1992 in Nederland volgens de cijfers van de Nederlandse kankerregistratie ongeveer 1800 gevallen op een totaal van ruim 61.000 geregistreerde maligniteiten, is het de meest voorkomende tumor in het hoofd-halsgebied, waaraan bovendien een statistische sterftkans van 40% is verbonden, met andere woorden van elke tien patiënten met deze kwaal zullen er vier aan hun aandoening bezwijken.

Van de patiënten met een plaveisel-celcarcinoom in de hoofd-halsregio werd in 1995 18% van het landelijk aantal, totaal 320 patiënten, gezien binnen de divisie KNO-Mondziekten en Kaakchirurgie en Bijzondere Tandheilkunde van het Academisch Ziekenhuis te Utrecht, waarmee het AZU duidelijk een topreferentie-functie bezit ten aanzien van de zorg die deze patiënten behoeven. Dankzij het bestaan van een goed georga-

niseerde hoofd-halstumor-werkgroep met wekelijkse besprekingen waarin alle bij de behandeling van deze patiënten betrokken specialisten participeren, kan optimale zorg worden geboden. Bovendien worden alle patiënten ingevoerd in een door het Integraal Kankercentrum Midden Nederland ondersteund registratie- en documentatieproject. Zodoende is in de loop der jaren een uitgebreid gegevensbestand ontstaan van patiënten met plaveisel-celcarcinomen van het mond-slijmvlies en het ligt dan ook voor de hand dat het onderzoek binnen de orale pathologie zich richt op deze groep patiënten.

Doelstelling van dit onderzoek is in de eerste plaats uiter-aard patiëntenzorg: diagnose gebaseerd op weefselonderzoek. Daarnaast wordt van de patholoog ook een prognostische uitspraak verlangd, gebaseerd op microscopisch waarneembare kenmerken van de tumor. Met de hulpmiddelen die de moderne patholoog ten dienste staan, kan dit onderzoek naar prognostische factoren worden uitgebreid met analyse van de genetische samenstelling van de tumorcellen, opsporing van ongewenste gen-activiteit leidend tot overmatige celgroei of aantonen van inactivatie van genen die normaliter de celgroei remmen. Genetische veranderingen in de tumorcellen kunnen worden achterhaald door bepaling van de hoeveelheid kernmateriaal, DNA, per celkern of door specifieke labeling van delen van chromosomen, waarmee verlies dan wel vermeerdering van chromosomen of gedeelten hiervan zichtbaar gemaakt kan worden. Abnormale activiteit van genen kan worden opgespoord door het aantonen van abnormale eiwitten of abnormale hoeveelheden van normale eiwitten.

Binnen dit terrein van ongekende mogelijkheden zijn keuzen noodzakelijk. Deze keuzen dienen dusdanig te worden gemaakt, dat het onderzoek op het terrein van de orale pathologie, toegespitst op het plaveisel-celcarcinoom, optimaal aansluit bij reeds lopende onderzoeklijnen en hun infra-structurele voorzieningen. Daarom lag het voor de hand het onderzoek te richten op de regulatie van celgroei.

De tweede doelstelling van deze bijzondere leerstoel is het onderwijs op het gebied van de mondpathologie. Binnen het medisch curriculum van de Utrechtse faculteit beoog ik de aanstaande artsen enig inzicht te verschaffen in de aandoeningen van gebitselementen, hun steunweefsels en het mond-slijmvlies, zodat de mond voor de arts méér betekenis krijgt dan slechts een voorportaal van de keel. Helaas moet nog steeds worden geconstateerd dat patiënten met een kwaadaardige aandoening in de mond pas in een gevorderd stadium van hun kwaal bij het voor de behandeling van hun aandoening gekwalificeerde specialistische team belanden, hetgeen hun kansen op herstel niet doet toenemen. Onderwijs in de orale pathologie zal hopelijk bijdragen tot een snellere onderkenning van intra-orale afwijkingen, zodat optimale behandeling niet nodeloos wordt vertraagd.

Mocht u in de toekomst hen die dit onderwijs ontvingen, aan de tand voelen over hun kennis betreffende kwalen die men aan de tanden voelt, dan hoop ik dat deze toetsing de leerlingen niet met de mond vol tanden laat staan en u derhalve reden geeft de leraar aan de kaak te stellen.